

ERIK ALM:

Småpartierna i valet

Hur har det gått för småpartierna i årets val och har de några chanser i fortsättningen att spela någon politisk roll? Byrådirektör Erik Alm besvarar dessa frågor och kartlägger småpartierna. Inte minst intressant är analysen av de olika kommunistiska partiernas framtidsutsikter. Att KDS och Miljöpartiet lever vidare kan man vara säker på. Även de övriga småpartierna torde fortsätta uppmuntrade av sina lokala framgångar och – i kommunisternas fall – av sina framgångar med infiltrationsarbetet i fackföreningar och andra organisationer.

Sedan 1917 har den svenska partifördelningen i riksdagen varit ungefär som den nuvarande. Under trettio-talet fanns två kommunistpartier. På 60-talet satt Bertil Rubin som oberoende representant för Medborgerlig Samling. 1977–79 satt två utbrytare ur VpK som representanter för ApK i riksdagen. Det finns dock ett antal mindre partiorganisationer, med bl a målet att ta sig in i riksdagen och konkurrera med de nuvarande riksdagspartierna. Kommer någon av dem att lyckas? Speciellt bör man fråga sig vilka chanser de små kommunistsektorna till vänster om VpK har att ta sig in i de beslutande församlingarna.

En första fråga att reda ut är varför väljarna röstar på ett visst parti. Om man utgår från att de röstar för att påverka samhället i en av dem önskad riktning, kommer man till några olika kriterier för partival. Man röstar naturligtvis på ett parti som vill påverka samhället i den önskade riktningen. Det räcker dock inte. Partiet skall också *kunna* påverka samhället i denna riktning. Det kräver dels att partiet innehåller kompetent folk, dels att det har en chans att få vara med och bestämma. Detta senare gör att partier som uppfattas som alltför små får svårt att få röster. För att kompensera vad de saknar i förmåga att påverka, måste de ha något särskilt att komma med när det gäller i vilken riktning de vill påverka. Låt oss utifrån detta se på våra småpartier och bedöma deras framtid.

KDS och Miljöpartiet

Två "stora" småpartier finns, KDS och Miljöpartiet. Kristen Demokratisk Samling är det äldsta småpartiet. KDS har

kämpat på sedan 1964 och har varierat mellan 1,4 och 2 procent av väljarkåren. Senast gick partiet framåt från 1,4 till 1,9 procent. Partiet är långt ifrån riksdagen, men har fått fotfäste i 6 landsting och c:a 2/3 av landets kommuner. Tidigare har KDS problem varit att dess politik varit intressant för en alltför liten grupp medan resten av väljarna inte kunnat urskilja dess profil. I årets val fick KDS en något kraftigare profil med familjepolitiken och miljöpolitiken. KDS starka lokala förankring gör att partiet kommer att leva kvar länge än, men det torde dock även i framtiden få svårt att nå en bredare väljarkår. Dess chans i dagsläget är att en total folkpartistisk genomklappning lämnar ett antal väljare hemlösa.

Miljöpartiet bildades för ett år sedan. Det seglade upp hastigt i vissa opinionsundersökningar, men, sedan väljarna sett hur lite som i verkligheten fanns bakom det fina namnet, sjönk väljarstödet ihop till 1,7%. Partiet fick dock platser i ett 90-tal kommuner, medan partiet närstående lokala partier kom med i ett tiotal kommuner. Det innebär att Miljöpartiet har fått det lokala fotfäste som ger det styrka att fortsätta. Det är farligt att i detta läge tro att Miljöpartiet saknar framtida chanser. I Västtyskland fick de gröna arbeta länge innan de fick dagens styrka, då de håller på att passera fridemokraterna som Västtysklands tredje parti.

Jämförelsen med de gröna håller i flera avseenden. Även om miljöpartiet till en ganska stor del tar sina väljare från mitten, ligger många av de tongivande personerna inom partiet en bra bit till vänster. Resultatet har också blivit att par-

tiets program är mycket kraftigt inriktat på statlig och kommunal planering och reglering, även om inte alla programförfattarna verkar vara medvetna om denna följd av programmets förslag.

Inslaget av vänster i Miljöpartiet förstärks av att en del vänsterorganisationer inte arbetar under eget namn utan istället försöker verka genom att infiltrera andra organisationer. Offensivgruppen i SSU är ett typiskt exempel på detta. Miljöpartiet kommer att bli ett tack-samt mål för sådan infiltration. Partiet är relativt svagt organisatoriskt med få medlemmar varav många är politiskt oerfarna.

De små kommunistpartierna

Det finns fyra kommunistpartier bland småpartierna. Arbetarpartiet Kommunisterna bröt sig ur VpK 1977. Det var missnöjt med VpKs bara 95%-iga stöd till Moskva. Det var också missnöjt med VpKs utveckling från ett industriarbetarparti till ett missnöjes- och flumparti byggt på de offentliganställda. ApK har dock inte lyckats hitta någon egen nisch. De väljare som delar partiets missnöje med VpKs flumpolitik har istället gått till socialdemokraterna, medan få väljare är så attraherade av ApKs extra stora Moskvavänlighet att de väljer att lämna VpK.

ApK gick i år tillbaka i riksdagsvalet från 0,2% till 0,1%. I kommunalvalet gick partiet tillbaka från 19 mandat till 11 och åkte ur 5 av de 14 kommuner där det varit representerat. Partiets chanser inför framtiden är begränsade men inte obefintliga. De Moskvavänligaste kommunisterna i Danmark stod utanför fol-

kettinget flera val under 60-talet, men hölls under armarna av Sovjet och kunde komma tillbaka 1973. Trots ApKs låga valsiffror kan man inte helt avskriva partiets framtida chanser.

Sveriges Kommunistiska Parti bildades 1967 som en Kinavänlig utbrytning ur VpK med namnet KFML. 1970 ställde KFML upp i valen på bred front, men fick bara 0,4%. KFML fick ett enda mandat, i Ströms kommunfullmäktige. Till 1973 förhandlade KFML med VpK om valsamverkan, men när detta sprack bytte man namn till SKP och gick fram på egen hand. Resultatet blev lika mager som 1970; ett mandat, i Gällivare kommun. (Mandatet i Ström försvann genom en kommunsammanslagning).

1976 fördubblade partiet sitt mandatantal genom ett andra Gällivaremandat, medan riksdagsvalet gick fortsatt illa. SKP hade dock en framgång genom att det SKP-dominerade Sollentunapartiet fick 5 mandat. 1979 gick det än sämre än tidigare i riksdagsvalet, med bara 0,2% av rösterna (men dock 65 röster fler än ApK).

I kommunerna hade emellertid SKP större framgång. Det fick 6 mandat. Förutom de två i Gällivare fick SKP mandat i Vallentuna, Mariestad, Laxå och Hofors. Dessa kommuner har inget gemensamt mer än att SKP har koncentrerat stora resurser till målet att just där (samt i ett fåtal andra kommuner) få kommunala mandat. Partiet gick kommunalt inte ut med sitt allmänpolitiska program utan med lokala missnöjesfrågor.

I år hade SKP till slut insett det meningslösa i att delta i riksdagsvalet. Det koncentrerade sina resurser helt till kommunalvalen. Det hade också fram-

gång och ökade till 3 mandat i Mariestad och Gällivare och kom in i Vadstena men ställde i gengäld inte upp i Hofors. SKP har nu fått ett litet lokalt fotfäste, men utöver ett fåtal kommuner är partiet mycket svagt och torde få stora svårigheter i framtiden. Det saknar i alltför hög grad en egen politisk profil, och deras Moskvafientlighet är svår att logiskt kombinera med dess kommunism.

SKPs grundläggande problem har varit att partiet har innehållit för många intellektuella, som i längden har haft svårt att smälta det kommunistiska budskapet. Man kan här jämföra med VpK, som har dragit till sig de icke intellektuella akademikerna och därför inte alls har samma problem med budskapets trovärdighet.

KPML(r) bildades 1970 under namnet KFLM(r) som en vänsterutbrytning ur KFML. Ledaren, Frank Baude, var missnöjd med KFMLs valresultat och med att han inte själv var partiledare för KFML. Baude tog med sig Göteborgsavdelningen av KFML, och Göteborg har därefter varit KFML(r)s starka fäste.

1973 ställde KFML(r) upp i valen på bred front, men fick bara 0,2% i riksdagsvalet och mindre än 1% i samtliga kommuner. 1976 insåg KFML(r) det meningslösa i att delta i riksdagsvalet. Det koncentrerade sig på kommunerna och fick mer än 1% i Göteborg och Lysekil.

Till 1979 hade förbundet döpt om sig till parti och hette KPML(r). Det fortsatte med samma valtaktik och lyckades nu få ett mandat i Lysekil. I årets val blev det två ytterligare mandat i Göteborg och Gislaved.

KPML(r)s politik kan närmast beskri-

vas som en än vulgärare variant av VpK. Det är (numera) starkt Moskvavänligt och stöder exempelvis invasionen i Afghanistan. KPML(r) och SKP visar att ett vänsterextremistiskt missnöjesparti kan vinna mandat i lokala val och att väljarnas medvetenhet om demokratin värde och kommunismens oförenlighet med demokratin är så liten att extremkommunistiska partier kan få en del röster om det har slående lokala paroller.

Socialistiska Partiet bildades i början av 70-talet under namnet Revolutionära Marxisternas Förbund. Den ideologiska grunden var tron på Trotskij i motsats till tron på Stalin hos KFML och KFML(r). RMF samarbetade och samarbetar med motsvarande rörelser i utlandet som en del av den trotskistiska fjärde internationalen. RMF bytte namn till Kommunistiska Arbetarförbundet och fick 1976 2 769 röster i riksdagsvalet. 1979 gick det än sämre med 1 802 röster.

Till 1982 hade förbundet, liksom tidigare KFML och KFML(r) funnit att svenska folket hellre stöder partier än förbund, så det ombildade sig till Socialistiska Partiet, till synes omedvetet om de associationer detta namn ger dem som var med på 30-talet. Det nya namnet gav en viss framgång: Partiet fick 3 911 röster. Det har ännu inte lyckats få någon riktigt stark lokal förankring av den typ KPML(r) och SKP har och dess kommunalvalresultat var svaga.

Trenden är ändå hotfull. Extremvänstergrupperna fiskar i grumliga vatten. Den främsta målgruppen för deras missnöjespolitik, speciellt för den skickligaste gruppens, KPML(r), är den arbetslösa ungdomen. Detta ger framgång, dels för att delar av de arbetslösa är des-

illusionerade i fråga om vårt samhälle, dels för att arbetslösa ungdomar har gott om tid för politik. De som är arbetslösa pga bristande skolutbildning har dessutom svårt att genomskåda extremvänsterns förenklade propaganda och faller lätt för särskilt KPML(r)s antiintellektuella budskap. De övriga grupperna har ännu inte lyckats att helt sänka sig till KPML(r)s nivå och kan därför fortfarande ha svårt att nå utanför den halvin-tellektuella medelklass som är kommunisternas kärntrupp.

Centrumdemokraterna

Förutom de kommunistiska grupperna, KDS och Miljöpartiet fanns det bara ett parti som deltog så seriöst i valet att dess resultat är värt att omnämnas. Det är Centrumdemokraterna. Partiet har bildats med de danska Centrumdemokraterna som förebild men har också delvis lånat åsikter av Framstegspartiet. Det har dock inte Framstegspartiets oseriösa inställning till det politiska arbetet.

Det bildades i mitten av 70-talet, med socialchefen John Görnebrand i Simrishamn som främsta namn. Han hade gjort sig känd som förespråkare för en friare alkoholpolitik och ledde ett lokalt missnöjesparti i Simrishamn. CD tog kontakt med andra lokala missnöjespartier för att försöka knyta ihop dem till en riksorganisation, men har inte lyckats särskilt väl med detta. Det har nu mandat i Simrishamn, Båstad, och Svalöv men har haft svårt att på allvar etablera sig utanför dessa kommuner trots flera försök.

1976 fick CD c:a 1 500 röster i riksdagsvalet, 1979 blev det 2 348 och 1982 2 710. Centrumdemokraternas fram-

gångschans ligger i att utrymmet till höger om moderaterna blir så stort att ett nytt parti får plats där. Man kan jämföra med Framstegspartiet i Norge som fått 4,5% just genom att lägga sig till höger om Høyre, som i sin iver att erövra mittfältet inte har bevakat sin högerflygel ordentligt.

Framtidsutsikter

Av småpartierna är KDS och Miljöpartiet förankrade över hela landet. Deras politiska nisch är tillräckligt stor för att i åtskilliga kommuner ge dem det stöd som behövs för en plats i kommunfullmäktige. Detsamma kan sägas om APK i Norrbotten. I övrigt kan småpartier till vänster och höger få kommunala mandat om de hittar bra lokala frågor och gör ett tillräckligt energiskt lokalt politiskt arbete. Att KDS och MP lever vidare kan man vara säker på. Även de övriga torde fortsätta uppmuntrade av sina lokala framgångar och i kommunistpartiernas fall av sina framgångar med infiltrationsarbetet i fackföreningar och andra organisationer.

Till slut en liten fundering över våra små riksdagspartier. VpK har legat stadigt kring 5% i tolv år. Det har dock under tiden till stor del bytt väljare, från industriarbetare till anställda inom vård-

och utbildningssektorn. Politiskt utnyttjar VpK det missnöje som uppstår, när socialdemokraterna emellanåt försöker föra en någorlunda realistisk politik. VpKs basgrupp av medelutbildade inom den offentliga sektorn kommer att växa med åren och VpKs identifikation med dem bli allt starkare. VpK har därför en god social och ideologisk grund att stå på.

Folkpartiet var för tjugo år sedan tjänstemännens parti, medan arbetarna stödde (s), bönderna (c) och företagarna och de högre tjänstemännen (h). Nu är tjänstemännen delade mellan (m) och (s) och folkpartiet har förlorat sin sociala bas. KDS försöker ta folkpartiets frikyrkliga väljare och centern med Karin Söder försöker ta nykteristerna. Någon bärande ideologi att bygga sitt parti på har folkpartiet inte heller. Varje försök att starta ett nytt parti på folkpartiets nuvarande bräckliga grund skulle skändligen misslyckas, och i längden måste det innebära, att folkpartiet är mycket illa ute, om det inte lyckas hitta någon social eller ideologisk grund att stå på.

Inom politiken gäller i längden lagen om det naturliga urvalet. Ett parti behöver en politisk nisch för att överleva, och de existerande politiska nischerna fylls, om de inte är alltför små, ut av gamla eller nybildade partier.